

Praznovszky Mihály

Mikszáthtal Szlovéniában

Végigsétálva Rogaska Slatinán megértettem, miért töltött itt tíz nyarat Mikszáth Kálmán magyar író 1900-1910 között. Mert otthon érezte magát, ez a táj pontosan olyan, mint a szülőföldje, fent a történelmi Magyarországon, északon, a hegyek között, Nógrád megyében. Ott született 1847-ben, onnan hozta önmagában mindörökre megtartott világát, embereit, történeteit. A táj, a nép, a mese, a babona, az igazságtevés és a szegények iránti mérhetetlen szeretet jellemzik első novelláit, melyekben falujának emberei lesznek a hősök. Nem is lehet másmilyen egy író, ha ilyen tájban születik és él, mint Szklabonya, és ha Rogaska Slatinán újra átéli és megidézi a szülőföldi érzelmet.

Magyarországnak akkoriban két nagy európai irodalmi követe volt (a zenei követ, Liszt Ferenc mellett), akiknek műveit azonnal lefordították a legfontosabb nyelvekre: Jókai Mór és Mikszáth Kálmán. Mondhatnám, szimbolikus és állandó irodalmi jelenlétünket a modern Európában tőlük számíthatjuk. Különösen Mikszáth az, aki túllépve a romantikán, nem belebonyolódva a realizmusba, a századfordulótól egyre inkább a modern világ jelenségeire figyelt, amit azért is megtehetett, mert a magyar parlament tagjaként tisztán látta, mi történik Európában, a Monarchiában és közvetlen környezetében. Ettől változott a stílusa is. A nagy anekdotázó, mesélő, vidám író lassan a cinizmus, a keserűség és kiábrándultság hangján szólalt meg. Kivált igaz ez a nagy írói sikert hozó politikai karcolataira. Mert olyannak ábrázolta a politikát, mint amilyen az valójában volt.

Mert Mikszáth sokoldalú volt. Nagyregényeiben éppúgy fordul a magyar múlt felé, mint az időből kilépő, helyét nem találó különc világa felé. Írt a török világban játszódó izgalmas regényt, a XVII. század végén játszódó, a törökök uralmától éppen megszabaduló Magyarország nagy históriáját. De ott voltak a saját korában játszódó művei, amelyeknek már nem históriai, hanem nagyon is jelenvilági morális problémái voltak. S írt egy hatalmas pamfletet, melynek hőisévé a szigetvári hadvezért, Zrínyi Miklóst teszi, feltámasztva őt és beléptetve a saját korába. S írt nagyregényt, amit Szlovéniában is ismernek. Ez a Különös házasság, szlovénul Nenavadna poroka. Muraszombaton jelent meg 1968-ban, fordította: Drago Grah. Fontos regény ez is, s nem hiányzik belőle a mikszáthi írói világ legfontosabb ereje: a humor. Hiszen Mikszáth a magyar humoristák között is a legnagyobbak közül való. Művei, érdekes figurái mindig is a jókedv forrásai. Ha őt olvassuk, jókedvűek vagyunk, mosolygunk, persze olykor kis keserűséggel.

Rövidprózája pedig már ízig-vérig a modern alkotót mutatja, s ez nemcsak a tematikájára utal, hanem a megvalósítás nyelvi, poétikai eszközeire is. Kezdetben témavilága a falu, a falu emberei, akik zárt közösségükből kilépve szemben találják magukat egy teljesen más erkölcsű tág világgal s ezekben a konfliktusokban óhatatlanul elbuknak. Majd átviszi hőseit a politikába, a megyei közigazgatásba, ahol mulatságos karaktereket vonultat fel a bürokrácia, a lassan elidegenedő világ jellemzésére. Valamint újságíró is volt, egyike a legjelentősebb magyar zsurnalisztáknak, új műfajokat teremtett. Parlamenti tudósításai, éleslátása, szarkazmusa, senkit nem kímélő megjegyzései máig nem veszítették aktualitásukat. Sőt, néha már a túlzott aktualizálás veszélyét hordozzák magukban. Ilyen a zsenik sorsa.

Ismerték őt Európában, Amerikában egyaránt. Leghíresebb könyve a Szent Péter esernyője mindmáig a legtöbbet fordított magyar regények közé tartozik, s valóban ez a legtekélyesebb munkája. Amikor Rooseveltt volt amerikai elnök 1910-ben Budapesten járt, csak Mikszáthtal kívánt találkozni, lévén ez a felesége parancsa, akinek ez volt a kedvenc könyve. Nagy mesélő s így nagy álmódzó is volt. Hitt az irodalom szerepében, embert, sorsot formáló és befolyásoló lehetőségeiben.

Hogy került Rohicsra (Monarchiabeli nevén ismerte ő is)? Beteg volt, de az is lehet, hogy csak kerülni akarta a nagy századfordulós európai nyüzsgést. Korábban tíz évig a közeli Gleichenbergbe járt, majd fürdőhelyet váltott, és jött a már akkor is kedvelt gyógyhelyre, Rogaska Slatinára. Akkori fürdőorvosa, Gámán Béla feljegyezte, hogy nem volt jó beteg. Nem sétált, nem ivott gyógyvizet, csak ült egy nagy tölgyfa mellett, nagyokat szivarozott és hallgatott. Hallgatta az üdülőtársak meséit, néha egy-egy vidám anekdotát mondott el, s közben építette magában új műveit. De még ennél is fontosabb felesége feljegyzése, aki szerint Mikszáth már ekkor és itt Rohicsra a megírandó Jókai életrajzzal foglalkozott. Szorgalmasan rendszerezte, jegyzetelte a készülő regény (mellesleg a legjobb magyar irodalmi életrajzi regény) tartalmát, adatait. Szokása ellenére még sétált is, pedig nem szeretett, hogy Keszler Józseffel még a séta alatt is Jókairól beszélgethessen. Több hétig volt itt, megvárta Beöthy Zsoltot, hogy vele is Jókairól tárgyaljanak, lévén Beöthy szintén komáromi születésű. Hazatérve aztán Mikszáth nekifogott a regénynek, tehát nyugodtan írhatjuk: ez volt a Jókai életrajz megszületésének színhelye, s ez nem kis kultuszteny.

Csak apró adalékaink vannak még rohicsi tartózkodásairól. Így például 1904-ben egy levelet írt kiadójának vagy főszerkesztőjének, Nagy Miklósnak a Vasárnapi újságba. Ebben egy cikket küldi el, ami valószínűleg itt íródott. Ez az István szoba, asztaltárságának története. 1909-ben, szintén a felesége írja le, egy hónapot töltöttek Rohicsra. Gámán Béla akármennyire noszogatta, nem volt hajlandó semmilyen szénsavas kúrára, pedig nagyon ráfért volna. Főleg úgy, hogy előtte volt az írói jubileum, s a törékeny egészségű író igencsak megviselte már ekkor a sok program, a készülődés.

Erről az időről is maradtak fenn levelei. Így pl. éppen az irodalmi jubileum elvi kérdéseiről írt egy levelet (július 14. után) az egyik szervezőnek, Rudnayné Veres Szilárdának, itt írja, hogy három hétig marad Rohicsra. A július 18-án itt keltezett levelében, amelyet Benczúr Gyulánának írt, szerepel a leghíresebb rohicsi esemény. Azt írja, hogy pocsek az idő, esik az eső, „itt ülök egy bolond nagy tölgyfa alatt, melyen a stájerok udvariasságából a Mikszáth-Eiche táblácska fityeg”. Vagyis a helybeliek annyira örültek, hogy Mikszáth visszajáró vendég Rohicsra, hogy kedvenc tölgyfáját ezzel a táblával jelölték meg. (Megjegyzem: valóban volt ilyen fa s tábla, fotográfia is van róla!)

Kedves kiegészítés, hogy 1905-ben írt egy levelet barátjának, Gajári Ödönnek. Ebben említi fürdőorvosát, Gámán Bélát, s egy rohicsi történetet. Ez a legszebb, hiszen ebben írói sikereinek titkáról vall. Közismert lesz a történet, később külön is megírja: a rohicsi fürdőben volt egy magyar szakácsné-beteg, akinek Mikszáth adott egy művét olvasásra, mondhatjuk, tán a Szent Péter esernyőjét. A szakácsnő elolvasta, s gyanakodva mondta az írónak: „Ugyan menjen! Hisz ilyen én is tudok írni!” Ez volt a legnagyobb irodalmi sikere – írja Mikszáth.

Mikszáthnak szülőhazájában már sokféle van emléktáblája, szobrai Európában: Ausztria, Szlovákia, Románia azon településein, amelyek kötődnek hozzá. Most itt Szlovéniában is gyarapodik ezeknek az emlékjeleknek a száma.

S éppen akkor, amikor e két ország egy közös európai lét és gondolat jegyében szervezi életét. Éppen akkor, amikor felismerte mindkét ország, hogy az európaiság nem más, mint saját nemzeti értékeinknek a felismerése és beépítése a közös európai örökségbe. Hogy keresni kell azokat a szálakat, amelyek összekötnek, amelyek révén mindannyian többek lehetünk.

Éppen akkor avatjuk ezt az érdekes emlékjelet, ide a földre, amelyből mindannyian vétettünk, s amelybe visszakerülünk, amikor Magyarország Európai Unió soros elnök-országként is jelzi: része kíván lenni az európai nemzetnek közösségének.

Az elmúlt esztendő Magyarországon Mikszáth Kálmán-évnek tekintettük. Számos programmal idéztük fel a magyar irodalom klasszikusának életművét. E szép megemlékezésorozat ma, most zárul le, ezen a napon, itt Rogaska Slatinán. Soha méltóbb befejezést.

A Mikszáth Kálmán Társaság kezdeményezésére emléktáblát avattak az írónak 2011. április 20-án Rogaska Slatinán, a Pegazus parkban. A tábla létrehozását támogatta a Magyar Köztársaság képviselőjében Szent-Iványi István nagykövet, Göncz László, a szlovén parlament tagja, és a lendvai Magyar Művelődési Intézet.